

הלכות יום טוב סימן תקכו

תקכו דיני ערוב תבשילין, ובו כ"ד סעיפים:

א משנה ביצה ט"ז
ב משמעות המשנה
בית יוסף

א (א) יום-טוב שחל להיות בערב-שבת, לא יבשל בתחלה לצורך שבת בקדרה בפני עצמה, אבל מבשל הוא (ב) כמה קדרות ליום-טוב, ואם הותר הותר לשבת; (ג) *ועל-ידי ערוב, מבשל בתחלה לשבת. (פרוש ענין הערוב הוא, שישל ואפס מיום-טוב לשבת עם מה שישל ואפס כבר מערב יום-טוב לשבת, ונקצא שלא התחיל מלאכה ביום-טוב אלא זמר אותה). הגה ויתר להניח ערוב זה (ד) אפלו

באור הלכה

ואין כאן כבוד הקרית לא של חיים ולא של מתי, ואסור אף ביום-טוב שני ואפלו על-ידי עמין שהרי הוא כנבלה, ולא עדיף מן כן שמונה חי, ומסיים: ומיהו כי אשפה, אי נמי שמא ישתהא, מטלטלין לה מדין גרף של רעי, ואיני יודע אם התרה קבירתו והדבר רופף כבדי, אלא שבחבורנו העסקנוהו להתר, עד כאן לשונו; ולכאורה בנתינו, דכיון דבלאו הכי משלט, מטר גס-פן לקבוי, וצריך עיון. ועין לעיל סימן שי"א⁶³ ובתקמת-אדם קל קע סעיף 64:
* ועל-ידי ערוב וכו'. עין משנה ברורה מה שכתבנו דהאסור רק מדברי סופרים משום סכרא דהואיל אלאו מקלעי אורחים ולכן מהני הערוב, כן כתב הפג"ח אברהם בשם הר"ן, והוא כדעת רבה בגמרא פסחים דף מז, וכן הוא במלחמות כביצה ובמגן-אברהם כתב בשם הפאור, ובקמ"ד משה העיר עליו דבאמת המאור כתב כן רק לדעת הר"ף אבל המלחמות סובר כן. וכן הוא דעת התוספות בערבין ל"ח בתרין קפא, דמשמע זה מטר לאפות ויבשל ולא תישני להקנה דאסור מדאורייתא⁶⁴, ובמקום דלא שייך סכרא ד'הואיל' כגון סמוך לחשכה, כתבו התוספות בפסחים דף מז דאסור מדאורייתא, ונעתיק דברייהם גם בחדישי הרשב"א בביצה, וכן הביא הפג"ח אברהם בשם מרדכי דסמוך לחשכה אסור דלא שייך 'הואיל' ולא מהני ערוב, וכן הוא בהגהות מימוני ובסמ"ג, שדעת כל רבותיו הערובים דמלאכות שבת אין נעשין ביום-טוב ורק משמע 'הואיל' שרי, וממילא שמעינן דהיכא דלא שייך 'הואיל' אסור מדאורייתא. ולא לה הפוסקים, אסור מלאכה ונקנה אחר, דבכל מלאכה שייך הקנה, וכן מבאר להדיא במלחמות. אכן דעת הרשב"א בערבין ל"ח (ומה שכתבו התוספות בריש ביצה בסתמא, הוא רק שיטת הרשב"א, וכן בסמ"ג העתיק זה רק כדעת יחיד) דאסור הקנה לא שייך רק בדרך תרש ולא במלאכת אפייה ובשול דהוא תרש בעלמא, ולכן מהני הערוב, דאין שייך באלה אסור הקנה (ואם נימא משום מלאכה, נראה דדעתו כדעת רב חסדא דמלאכת שבת נעשין ביום-טוב, וכן נראה גם דעת העטור, עין שם), וכן כתב המאירי לחלק בין הקנה למלאכה, אכן דעתו דאסור מלאכה הטר רק מתמת 'הואיל', כדעת התוספות וסמ"ג ורמב"ן הנ"ל, ולדעתם סמוך לחשכה אסור, וכן כתבו האמרי"ם: הפג"ח אברהם וחקמי-משנה וסמ"ג, וכתבו דמשום זה נוהגין להקדים להתפלל ערבית ביום טוב שחל בערב-שבת, וכן נראה מאלה רבה בשם לבוש. אמנם נמצאו גם דעת ראשונים המקילין בזה, הינו הרבנו אפרים והפאור שפסקו קרב חסדא לגמרי במלאכת שבת נעשין ביום-טוב מדאורייתא, והדידהו אין חילוק בין מבועד יום בין סמוך לחשכה, וכן הרמב"ם, אף דפסק ברה דהעושה מלאכה מיום-טוב לחל אינו לוקה משום 'הואיל', מכל מקום לענין שבת חפס כסברת רב חסדא דמדאורייתא מלאכת שבת נעשין ביום-טוב, ורק מדברי סופרים [אסור] כדי שלא יקלו גם מיום-טוב לחל (ומשמע דסבירא לה דאף מיום-טוב לחל אף דאינו לוקה מכל מקום אסורא דאורייתא איכא⁶⁵), וכן משמע בלשונו עוד בהלכה ט בפירק א ובתלכה יג שם, עין שם, ובקב האר"י בזה בחקמ"ד משה, וכן הבינו בדעתו ההגהות והסמ"ג, וכן הוא גם דעת הבית-יוסף בדעת הרמב"ם, וכן דעת פשוטיות דבריו וכמו שכתב חקמי-משנה, וחולק על הפג"ח אברהם שהסיע דברי הרמב"ם לדעת אחרת, וכן בספר בית-מאיר האר"י ומסיק דהרמב"ם קאי בשיטת רב חסדא, דצריך שבת נעשין ביום-טוב מדאורייתא, דלא כמהרש"ל ומגן-אברהם, ועמו, משום דפשוטיות דברי רב אשי מורין כן. דקאמר כדי שיאמרו מיום-טוב לשבת אסור קל וחומר לחל, אלא דמדאורייתא שרי לשבת ונדעת רב חסדא ולא משום 'הואיל'. (וכעין זה איתא בירושלמי פרק יום-טוב וזה לשונו: איתא חמי (בוא וראה), דבר-תורה הוא אסור וערוב-תבשילין מתירין; אמר רבי אבהו: בדין שיהא אופין ומבשילין מיום-

משנה ברורה

לקבוי בשעה שאמרים פיוטים, וינמינו עשרה בני-אדם על-פל-פנים לקבירתו, ואם הוא אדם חשוב שתיקבים כלם ללוותו, ויצאיהו לאתר התפלה וילווהו עד בית-הקברות ויניחוהו שם, (עג) וילכו לאכל ואחר-כך יקברוהו⁶¹. (עד) ומכל מקום אם הפל מוקן, דהנינו הקבר והספריקין, ואפשר לקבוי קדם אכילה בענין שלא ימנעו על-ידי-זה משמחת יום-טוב, עדיף טפי לקבוי קדם אכילה, דבמדרש סמכו על קרא ד"לא תאכלו על הדם", שאסור לאכל סעודה קבוע קדם שנקבר המת⁶²:

א (א) יום-טוב שחל להיות בערב-שבת, ואין נקרא-מנה בין יום-טוב ראשון (ב) בין יום-טוב שני של גליות, דאם חל יום-טוב שני בערב-שבת גם-כן אסור לבשל לשבת, אם לא על-ידי ערוב שיערב מערב יום-טוב הראשון⁶³; (ב) כמה קדרות ליום-טוב, ואם הותרו, ואפלו נתותר (ג) קדרה שלמה כלה, כיון שמתחלה חשב שיעצורף ליום-טוב, ובלבד שלא יערים בזה, וכמבאר בסעיף כד, עין שם. ועין בסעיף כג ובסימן תקג: (ג) *ועל-ידי ערוב, מבשל בתחלה. כתבו (ג) הפוסקים, דהתר הערוב הוא אף למאן דאמר דמלאכות שבת אין נעשין ביום-טוב מדאורייתא⁶⁴, מכל מקום מהני הערוב, דמכל מקום אין כאן אלא אסור מדברי סופרים, דמדאורייתא אמרינן: הואיל ואלו מקלעי אורחים ונתיי לה ליום-טוב גופא, אם כן אין עושה אסור בזה, ורק מדרבנן אסרו, ובשביל שבת שהוא שעת הדחק התיירו על-ידי ערוב⁶⁵, שגחשב בזה כאלו כבר התחיל להכין מערב-יום-טוב לשבת ורק שגומר ביום-טוב, ויבדלקמה בהג"ח⁶⁶. וכתבו (ד) האחרונים, דביום-טוב שחל להיות בערב-שבת זהר להקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שישמר מלאכתו בעוד יום גדול⁶⁷, דסמוך לחשכה בזמן דלא שייך שיעצורף לו ביום-טוב גופא, הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא וכן (ה) יש להזהר בהמאכלים שמתמין לשבת, שיטמינן בזמן שאפשר שיתבשלו שלישי בשול מבועד יום⁶⁸), וכתבו דמשמע זה (ו) נהגו להקדים תפלת ערבית בליל-שבת דקשחל סמוך ליום-טוב, כדי שלא יתאחר מלאכת בשולו ביום-טוב עד סמוך לחשכה, ועין באור הלכה, בדשעת הדחק יש להקל ביום-טוב שני שחל בערב-שבת, אם נתאחר בשולו לשבת עד סמוך לשבת, ואף ביום-טוב ראשון אפשר דיש להקל בשעת הדחק, ולתחלה בנדאי צריך להזהר בזה ובפרט ביום-טוב ראשון שהוא דאורייתא: (ד) אפלו ספק חשכה⁶⁹. זמן ספק חשכה נתבאר בסימן רסא, ומבאר שם, דכשנראין שלשה פוככים בינונים הוא ודאי לוקה. (1) וכתבו האחרונים, דאם קבל עליו יום-טוב באמית' ב'רכו' שוב אין יכול לערב, דבקבלת יום-טוב נחשב הזמן ביום-טוב ודאי; (2) ונזקא בקבלת 'ב'רכו' שהוא קבלת צבור, ואף אם הוא לא אמר 'ב'רכו', נגדר אחר הצבור, כמבאר בסימן רסג סעיף יב, אבל קבלת עצמו אף שקבל בפרוש, (ט) אפשר דלא מהני לענין זה ויכול

שער הציזין

(עג) על-פי הדחק יש לומר, כיון שהתחילו בהוצאתו אין עוברים בזה על דברי הפד"ש על הדם, כמו שכתב הפג"ח אברהם בסימן תמג: (עד) חכמת-אדם, ועין בבית-מאיר: (ב) פשוט, ובדלקמן בסעיף כב: (3) מוכח משע"ף כד, בלבד שלא יערים: (א) ר"ן ורמב"ן וסמ"ג נעוד הרבה פוסקים, וכן העתיקו האחרונים: (7) מגן-אברהם וחקמי-משנה והג"ח: (5) פריי-מגדים: (1) וכן נראה מאלה רבה שהעתיק מלבד: (1) מגן-אברהם ואלה רבה ושי"א, דלא כט"ו: (2) כן נתבאר לעיל בסימן רסא סעיף ד ובמשנה ברורה שם: (ט) ואף דשם משמע להחרי בקבלת יחיד, יש לוטר דכאן גרע, דכשקבל מבועד יום יש לוטר דקבלו רק לדין ספק-חשכה, עין שם בבאור הלכה, אבל כשקבל בספק-חשכה יש לוטר דקבלתו הוי לוודאי, וכל-שכן אם התפלל מעריב, אף דמעצם הדין להמקילין בקבלה בסימן רצג, שהוא נובע מהמדרכי, מוכח מפרד"י דגם מעריב לא מהני, יש לוטר דזה דוקא כשהתפלל מבועד יום ולא בספק-חשכה, ותגר"ו פסק להחמיר ששכר התפלל מעריב אפלו ביהדות: